

So izkušnje, ki jih ni treba doživeti

Branko Završan Danes, na 40. obletnico smrti Jacquesa Brela, bo v Klubu CD obudil spomin na belgijsko-francoskega šansonjerja

O smrti in minevanju je Jacques Brel rad govoril, tudi v svojih pesmih. Ko je 9. oktobra leta 1978, star 49 let, podlegel pljučni emboliji, je melanholija zajela ves umetniški svet. S svojo zapuščino je navdihnil na stotine glasbenikov in med njimi je tudi **Branko Završan**, igralec, ki se je z njegovo poezijo seznanil v mladostniških letih, dokončno pa ga je prevzela med študijem na pariški šoli teatra, mima in giba Jacquesa Lecoqua. Ob trideseti obletnici Brelove smrti je Završan ustvaril glasbenogledališki projekt *Senca tvojga psa*, ki ga bo nocoj v okviru *Cankarjevih torokov* z nekaj novimi prevodi obudil s svojim kvartetom.

TINA LEŠNIČAR

Kaj se zgodi danes, ko se naselite v Brela oziroma se on naseli v vas?

Racionalno ne morem odgovoriti na to vprašanje. Kot igralec bi se seveda rad poistovetil, a bolj kot z osebo se poistovetim z zgodbami. Nobenih pretenzij nimam, da bi bil na odru Brel. Čeprav sva si do neke mere podobna. Tudi jaz imam zelo žive roke in se moram med nastopom krotiti, da ne opletam preveč. Pri njem je to upravičeno, pri meni bi delovalo patetično. Še danes me gane, ko gledam posnetke njegovih nastopov. Priznam pa, da se moram, ko povežujem songe z njegovimi citati, včasih ugrizniti v ličnice, ker se ne strinjam s tem, kar je govoril. Na primer z njegovim videnjem ženske. Takrat samo upam, da nihče v občinstvu ne misli, da so to moje misli.

Se je v desetih letih vaš odnos do Brela spremenil?

Brel mi je zlezal pod kožo prvič, ko sem ga slišal po radiu, še kot fant. Nisem razumel besedil, a sem začutil moč tega eksplozivnega gospoda, ki ve, kaj govori, in to dela z vso bitjo in strastjo. Prevzel me je s prezenco, karizmo. Ko sem

se naučil francosko, me je objel drugič. Vsebinsko in z ranljivostjo. Njegove pesmi vsakogar povabijo, da vstopi vanje, tako univerzalne so. Poje o neuspešnih ljubeznih, hrepenenju, pričakovanju smrti ...

Bo predstava enaka kot pred desetimi leti?

Osnova ostaja enaka, a smo jo osvežili z nekaj novimi prevodi.

Kaj ste mislili, ko ste rekli, da bi potrebovali dvajset let, da bi ga do konca razumeli?

Ta izjava se nanaša predvsem na prevode njegovih pesmi. Na razumevanje strukture. Prvi navdih je surova lepota na polju poetike. A on ni maral, da so ga imenovali poet. Njegovi verzi so neposredni in grobi, prevajalci pa smo se ujeli v past in jih prevajali skozi poetične metafore. Le časovna distanca, zorenje skozi več desetletij, mi je pomagala, da sem to spredel. Dokler nisem naredil osnovnih prevodov, se nisem hotel zmešati z drugimi, ki vpeljujejo poetične metafore, s katerimi je bil Brel skregan. Njegove pesmi nimajo nostalgije, nasprotno, nosijo eno samo bolečino. Pesem *Ne me quitte pas*, kar sem prevedel kot *Saj ne boš kar šla*, kar se sliši manj papirnato kot *Ne zapusti me*, nosi ontološke prošnje obupanega možakarja. In to je srž njegove umetnosti. V šestdesetih ni sprejemal mačizma, patriarhata. Pel je osebno zgodbo. V mladosti je imel slabo samopodobo, kar je vplivalo na njegov uspeh pri osvajanju. Večinoma so bile njegove ljubezni neizživete, sama razočaranja. Po letu 1966 in njegovem prvem koncertu v Olimpiji je postal seksualni simbol in zasledovale so ga horde žensk. Zanj je to en sam blef. Razočaranje v njegove pesmi prinese sarkazem.

Vam je kakšna interpretacija Brela med stotinami kljub vsemu ljuba? Nizozemska šansonjerka Wende Snijders ga je ujela celostno. Z glasbenim aranžmajem vred. Dru-

ge priredbe me ne ganejo. Tudi sam sem bil dolgo v dilemi, zakaj bi ga kvaril s svojo interpretacijo, pa sem si potem izbrskal častno opravičilo, da ga bom poslovenil in naredil dostopnega tistim, ki ne razumejo francosko.

Posvetiva se še vašim drugim vlogam. Letos na portoroškem festivalu skoraj ni bilo filma brez vas. Kako doživljate sodelovanje z mlado generacijo igralcev in režiserjev?

Letošnji filmi so filmi z velikim F. Stojijo, ne klecajo. Zdi se, da je tej generaciji uspelo združiti znanja, kar se vidi tudi v sproščeni igri. Da se to zgodi, mora režiser vedeti, kaj hoče, in to znati razložiti drugim. Pri filmu se moramo vsi igrati skupaj, ne vsak zase. Pomembno je, da ima ekipa ustrezne delovne pogoje in čas, da se lahko igralci spoznajo z likom, ki ga igrajo. Čeprav se, kot ste rekli, zdi, da sem vseprisoten, pogrešam film. Oziroma sebe v filmu.

Najbrž take vloge, kot je bil tovornjakar v fikijskem dokumentarcu *Tir*, ne tičijo ravno za vsakim grmom?

To je bila ena izmed jasno določenih vlog, ki zahtevajo od igralca, da se poglubi v lik, v njegov poklic, razmisli, kako poteka njegov vsakdan, kakšno je njegovo ozadje, preteklost, v kakšnih odnosih je z drugimi ljudmi ... Racionalno sem moral zgraditi osebnost in jo utemeljiti, da sem sestavil čim bolj popolno sliko te osebe. Potem pridejo emocije. Če govoriva o konkretnih vlogah, bi rad igral hendikepiranega človeka. Pomembno se mi zdi, da na vidno mesto postavimo ljudi, ki so stigmatizirani, ker se vselej izkaže, da smo pravzaprav hendikepirani mi, ostali.

Je eden izmed takih 'hendikepov' tudi demenca, ki jo problematizirate v tragični farski *Oče v vašem matičnem gledališču v Celju*?

Predstava ima močno sporočilo, saj se s to boleznijo spopada čedalje več ljudi različnih starosti. V Angliji je za to boleznijo zbolela na primer enaintridesetletnica. Moj strah, da pri 56 letih ne bom mogel veristično upodobiti človeka z demenco, je bil odveč. Tekst Floriana Zellerja je briljanten. Zelo preprosto spregovori o vseh dimenzijah te bolezni in posledicah, ki jih ima na posameznika in njegovo okolico. To je bil lep igralski zalogaj za vpletene.

V filmu Miroslava Mandića *Igram, sem sicer ne igrate, omenjam ga, ker prikazuje igralce, ki jih zanese med študijem vlog. Igralka se za vlogo tatice pripravljala tako, da krade, igralec, ki mora v filmu upodobiti klošarja, se zares pridruži brezdomcem ... So vam blizu take metode?*

Ha! Tudi sam sem hotel med študijem na akademiji bolje odigrati tatu in sem v Maximarketu izmaknil sir, pa so me dobili in policaj mi je povedal isto kot profesor Mile Korun – da sem slab kradljivec. To je bil moj zadnji tak poskus. So izkušnje, ki jih ni treba doživeti. Hamlet umre, pa nihče, ki ga igra, tega prej ne poskusi. Romeo joka zaradi Julije in ne zaradi stare mame, ki mu je umrla pred dve-ma letoma. Absolutno sem proti igralskim metodam, ki nudijo

substitute za čustva. Verjamem, da zapis o nekaterih izkušnjah nosimo v sebi. V hrbtenjači nosimo spominski zapis od ploščatega črva dalje in do tega se dokopljemo z resno analizo. Le voljo moramo imeti – če se hočeš spomniti nekega občutka, se ga tudi boš, tudi stvari, ki jih nisi dejansko doživel. Morda so del kolektivnega nezavednega, arhetipa ali pa spontanega mehanizma, kot je reakcija, ko nas nekdo napade in uporabimo obrambno metodo, čeprav nismo trenirali karateja. Pri igri je dovolj, da doživimo realnost na odru, vedno gre za kreacijo, ne pa za podoživljanje realnega dogodka. Če citiram Jacquesa Lecoqa: 'V gledališču je treba lagati zato, da je bolj resnično.' Na odru ustvarjamo resnico.

Je ta proces drugačen za gledališče kot za film?

V bistvu ne. Način igre se prilagodi mediju. Gledališče zahteva večjo prezenco v gesti, glasu. V filmu je hitro česa preveč. Igralci v mladosti po navadi dajemo prednost hrepenenju, trpljenju, čustvom ... S tem ni nič narobe, saj je to čas za preizkušanje različnih pristopov, spontanosti ovinkov, a na koncu je treba kljub temu narediti selekcijo, strukturo. Treba se je odločiti, kaj hočemo povedati. Čustvo je sredstvo,

ki nekaj sporoča. Kaj sporoča? Vse stvari morajo imeti namen, šele takrat te pripeljejo do cilja. Kaj je cilj, je stvar raziskave in vaj. Odgovora 'Tako čutim' ne priznavam.

Enkrat ste rekli, da vas zanima, kaj se dogaja v telesu, preden se rodi beseda.

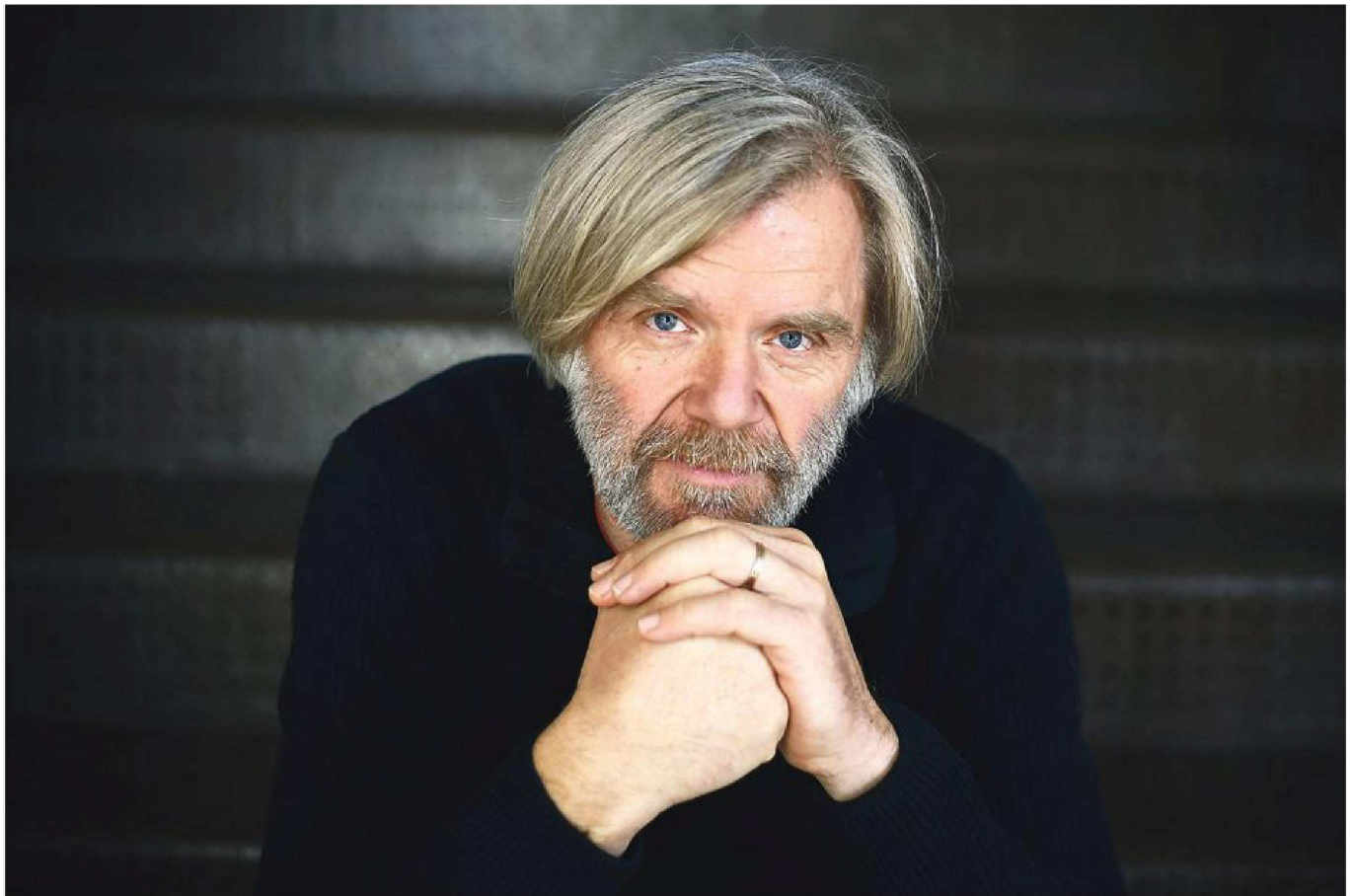
Osnova našega gledališča je literarno gledališče, kjer beseda pogojuje psihološko transformacijo igralca, gib oziroma telo pa ji sledi, je posledica. A včasih pozicija telesa sama generira določeno psihološko stanje. Pot prek giba je hitrejša in naredi besedi prostor, kamor se lahko ugnezdi. To zelo obogati dialog.

Včasih ste učili na AGRFT, na plesni akademiji in vodili seminarje, zdaj ste prenehali. Zakaj?

Morda sem se samo zavedel fraze, da vem, da nič ne vem. Kot pedagog lahko pokažem, kje so vrata, a odpreti jih morajo sami. Vsak mora raziskovati sam. Odrekan se določenim stvarjem v dobro svojega časa. Nekaj je v zraku, slutim, da se nekaj pripravlja.

Nam zaupate, kaj?

Obeta se mi vloga v italijanski koprodukciji, pa v tv-nadaljevanki *Jezero* po romanu Tadeja Goloba. Že nekaj let mečkam tudi svoj prvi roman. Zdaj se pripravlja h koncu, bliža se zadnji stavek.

»Brel me je najprej prevzel s prezenco, karizmo. Ko sem se naučil francosko, me je objel drugič,« pravi **Branko Završan**. FOTO BLAŽ SAMEC